

(۹) «زَيْدٌ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، قَالَ: سَأَلَهُ بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْ طَلَبِ الصَّيْدِ، وَقَالَ لَهُ: إِنِّي رَجُلٌ أَتَاهُ يَطْلُبُ الصَّيْدَ وَضَرَبَ الصَّوَالِحَ وَ أَتَاهُ يَلْعَبُ الشُّطْرَنْجَ قَالَ: فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَ أَمَّا الشُّطْرَنْجُ فَهُوَ الَّذِي قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ الْغِنَاءُ.»^۱

(۱۰) و قوله: فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ - وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ فَإِنَّهُ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ ابْنِ أَبِي عَمِيرٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ الشُّطْرَنْجُ - وَ قَوْلَ الزُّورِ: الْغِنَاءُ.»^۲

(۱۱) وَ رَوَى ابْنُ عَبَّاسٍ وَ ابْنُ مَسْعُودٍ فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ وَ قَوْلِهِ وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ إِنَّهُ الْغِنَاءُ.»^۳

(ب) روایاتی که قول زور به تشویق معنی تعریف شده است.

«حَدَّثَنَا أَبِي رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْخَزَّازِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُمَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ الزُّورِ قَالَ مِنْهُ قَوْلُ الرَّجُلِ لِلَّذِي يُعْنَى أَحْسَنْتُ.»^۴

(ج) روایاتی که قول زور به معنای غنا دانسته نشده است:

(۱) «وَ قَالَ عَ أَيُّهَا النَّاسُ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَيْسَ بِعَاقِلٍ مَنْ انْزَعَجَ مِنْ قَوْلِ الزُّورِ فِيهِ.»^۵ [انزعج: ناراحت شد و از جا برخاست]

(۲) «قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ حَدَّثَنِي أَبُو غَالِبٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّرَّارِيِّ وَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ قُوتَيْبَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا الْغَلَابِيِّ عَنْ ابْنِ عَائِشَةَ الْبَصْرِيِّ رَفَعَهُ إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ص قَالَ فِي بَعْضِ خُطْبِهِ أَيُّهَا النَّاسُ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَيْسَ بِعَاقِلٍ مَنْ انْزَعَجَ مِنْ قَوْلِ الزُّورِ فِيهِ وَ لَا بِحَكِيمٍ مَنْ رَضِيَ بِثَنَاءِ الْجَاهِلِ عَلَيْهِ النَّاسُ»

۱. جمعی از علما، الأصول الستة عشر، ص ۱۹۸.

۲. قمی، علی بن ابراهیم، تفسیر القمی، ج ۲، ص ۸۴.

۳. احسایی، ابن ابی جمهور، محمد بن علی، عوالی اللثالی العزیزیه، ج ۱، ص ۲۴۴

۴. قمی، صدوق، محمد بن علی بن بابویه، معانی الأخبار، ص ۳۴۹.

۵. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول عن آل الرسول صلی الله علیه و آله. ص ۲۰۸.

أَبْنَاءُ مَا يُحْسِنُونَ وَ قَدَرُ كُلِّ أَمْرٍ مَّا يُحْسِنُ فَتَكَلَّمُوا فِي الْعِلْمِ تَبَيَّنَ أَقْدَارُكُمْ»^١

(٣) «و اجتنبوا قول الزور اى الكذب و هو تلبيه المشركين لبيك لا شريك لك الا شريكاً هو

لك تملكه و ما ملك»^٢

(٤) «و عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ع أَنَّهُ قَالَ لِيُؤَدَّ الشَّاهِدُ مَا أُشْهِدَ عَلَيْهِ وَ لِيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ فَمِنَ

الزُّورِ أَنْ يَشْهَدَ الرَّجُلُ بِمَا لَمْ يَعْلَمْ أَوْ يُنْكِرَ مَا يَعْلَمُ وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ - فَاجْتَنِبُوا

الرَّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ حُنْفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ فَعَدَلَ تَبَارَكَ اللَّهُ وَ

تَعَالَى شَهَادَةَ الزُّورِ بِالشُّرْكِ»^٣

(٥) «روى خريم بن فاتك قال: صلى رسول الله صلاة الصبح فلما انصرف قام قائماً فقال: عدلت

شهادة الزور بالاشراك بالله ثلاث مرات ثم تلا قوله تعالى فَاجْتَنِبُوا الرَّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَ

اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ»^٤

درس خارج فقه ائمه اربعه عجل الله فرجاتهم

١. الاختصاص، ص ١.

٢. فقه القرآن، (للرواندى)، ج ١، ص ٢٩٤

٣. دعائم الإسلام؛ ج ٢، ص ٥٠٨.

٤. طوسی، ابو جعفر، محمد بن حسن، المبسوط فى فقه الإمامية، ج ٨، ص ١٦٤.

سخن امام درباره روایات «قول زور»:

حضرت امام پس از اشاره به روایات مذکوره می نویسد:

«و الظاهر المتفاهم من عنوان قول الزور هو القول الباطل باعتبار مدلوله كالكذب و شهادة الباطل و الافتراء، و الغناء كما عرفت من كَيْفِيَّةِ الصوت، أو الصوت بكَيْفِيَّةِ، و هو عنوان مغاير لعنوان الكلام و القول.

و فسرت الآیة بقول القائل للمغنی: أحسنت فی صحیحة حماد بن عثمان عن أبی عبد الله - علیه السلام -، مع أن قول أحسنت لیس بنفسه باطلا و زورا، و إنما أطلق علیه باعتبار تحسین الغناء. فیعق الكلام فی كَيْفِيَّةِ إرادة الكلام الباطل باعتبار مدلوله و الغناء الذى صوت أو كیفیتته بكلام واحد، و كذا كَيْفِيَّةِ إرادة قول القائل أحسنت من قول الزور، هل هی من قبیل المجاز اللغوی المشهور مع استعمال اللفظ فی أكثر من معنی واحد أى فی معنی حقیقی و مجازی بعلاقة كعلاقة الحال و المحل.

أو من قبیل الحقیقة الادعائیة على ما سلكناه فی المجازات تبعا لبعض مشایخنا - رحمه الله - بمعنی استعمال قول الزور فی معناه، و ادعاء أن الغناء منه، و كذا قول القائل للمغنی أحسنت. أو من قبیل إطلاق قول الزور و إرادة مطلق الباطل بنحو من الادعاء حتى یدخل فیهِ المزامیر و المعازف و غیرهما.

أو أراد من قول الزور القول المشتمل على الباطل مدلولا و على الغناء جمیعا، حتى لا تدل الآیة و لا الروایات المفسرة لها على حرمة الغناء بنفسه.

أو أراد بقول الزور القول المشتمل على الباطل، إمّا نحو اشتمال الكلام على مدلوله، أو نحو اشتمال الموصوف على صفتهم و إضافة القول إلى الزور لا تحاده معه اتحاد الصفة مع الموصوف، فالقول زور باعتبار اشتمال مدلوله على الباطل و زور باعتبار صفتهم و هو الصوت الخاص، فیکون الغناء مستقلا محکوما بوجوب الاجتناب، و الكلام المشتمل على الباطل بحسب مدلوله أيضا محکوم به.^۱

توضیح:

۱. ظاهری که از عنوان قول زور فهمیده می شود، «قول باطل» است و بطلان قول ظاهراً به سبب مضمون

۱. خمینی، سید روح الله موسوی، المكاسب المحرمة (للإمام الخميني)، ج ۱، ص ۳۰۸.

کلام است (مثل شهادت دروغ، دروغ، تهمت...) ولی باطل بودن غنا، به سبب مضمون کلام نیست چراکه غنا کیفیت کلام (فرم) است و لذا اطلاق باطل بر «فرم کلام» خلاف ظاهر است.

۲. از طرفی هم در روایت حماد بن عثمان، به «احسنت» گفتن در حالیکه «احسنت» باطل نیست، باطل گفته شده است.

۳. حال این سوال مطرح است که چگونه می توان جامعی را یافت که هم شامل مضمون کلام شود و هم شامل فرم کلام و هم شامل «احسنت گفتن»

۴. احتمال اول: آیا بگوئیم استعمال لفظ در اکثر از معنی واحد شده است؟ که یکی معنای حقیقی باشد (کلام دارای مضمون باطل) و یکی هم معنای مجازی (فرم سخن و احسنت گفتن) به علاقه حال و محل.

۵. احتمال دوم: یا بگوئیم از باب مجاز است ولی از نوع حقیقت ادعایی. به اینکه بگوئیم «قول زور» همان مضمون باطل است ولی ادعا شده است فرم باطل هم همان مضمون باطل است و احسنت گفتن هم مضمون باطل است.

۶. احتمال سوم: یا بگوئیم «قول زور»، از معنای «قول» خارج شده است و مجازاً در مطلق باطل به کار رفته است و لذا شامل آلات موسیقی هم می شود.

۷. احتمال چهارم: یا بگوئیم «قول زور» یک معنای واحد دارد و آن هم عبارت است از صدایی که فرم غنایی و محتوای باطل دارد. و لذا غنا بدون مضمون باطل، حرام نیست.

۸. احتمال پنجم: یا بگوئیم «قول زور» یعنی «قول مشتمل بر باطل» که گاه این اشتمال از جهت مضمون است و گاه از حیث فرم. اشتمال از حیث مضمون، یعنی اینکه کلام شامل معنی است و اشتمال از حیث فرم یعنی اینکه کلام صفتی دارد که غنایی بودن است (اما اینکه قول به زور اضافه شده است، از باب آن است که فرم و محتوا متحد هستند از باب اتحاد وجودی صفت و موصوف، و لذا قابل اضافه هستند).

